

חיבטים לשוניים בפרשת שלח עה

דקדוקי קריאה בפרשה בהפטרה ובראשון של קרח

יג ג רָאִשִׁי: הר"ש קמוצה	
יג ח לְמִטָּה אֶפְרָיִם: בשונה מיתר השבטים, מוטעם במרכא-טפחא	
יג יד בֶּן-וַפְסִי: הוא"ו בקמץ קטן	
יג יח הַמַּעֲט: ללא געיא בה"א והמ"ם בשווא נח ¹ .	
יג יט הַבְּמַחְנִים: הבי"ת דגושה	
יג כ הַיֵּש-בָּה: היו"ד בצירי לא בסגול	
יג כב אַחִימֶן: מ"ם בפתח	
יג לב תָּרֹו: במלרע	
יד ב לו-מִתְּנוּ: הת"ו בשווא נח למרות שקודם לה תנועה גדולה ²	
יד ג וְלִמָּה: במלרע	
יד ט אֶל-תִּירְאוּ: הר"ש בשווא נע	
יד יג כִּי-הִעֲלִיתָ: הלמ"ד בחירק, ולא בצירי	
יד יד נִרְאָה אֵל"ף בקמץ. וְעֲנִנְךָ: העמדה קלה בוא"ו, למנוע הבלעת העי"ן החטופה, והנו"ן השנייה בשווא נע	
יד יח בפסוק זה מרכיבים משותפים עם שמות לד ז ולכן יש לשים לב להבדלים במילים ובטעמים ³	
יד כא וַיִּמָּלֵא: הוא"ו בשווא נע	
יד כז מִלִּיגִים: הלמ"ד בדגש חזק לשון תלונה ולא לשון לינה	
יד כח בֶּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם: טעם טפחא בתיבת בֶּן	
יד לח חֵיו: במלרע	
יד מ וְעֲלִינוּ אֶל-הַמָּקוֹם: שתי תיבות רצופות מוטעמות בתביר	
יד מד וַיַּעֲפֹלוּ: העי"ן בשווא נח והפ"א דגושה	
טו יא יַעֲשֶׂה: העמדה קלה ביו"ד שלא יישמע כפתח	
טו יג יַעֲשֶׂה-בְכָה: העמדה קלה ביו"ד, דגש חזק בכ"ף הראשונה מדין דחיק	
טו יד בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף. לְדִרְתִּיכֶם: הטעמה משנית ברי"ש ולא בדל"ת כפי שנוהגים בטעות כמה בעלי קריאה	
טו יט בְּאֶכְלֶכֶם: העמדה קלה בבי"ת, למנוע הבלעת האל"ף החטופה, והכ"ף בקמץ קטן	
טו כא לְדִרְתִּיכֶם: הטעמה משנית ברי"ש ע"י מאיילה טעם מאיילה כעין טפחא אך משרת, לא מפסיק	

¹ גם כאשר היא ה"א השאלה, וגם כאשר היא ה"א הידיעה במילה המעט השוא במ"ם תמיד נח ואין געיא בה"א.
² היות והקמץ בא בהברה מוטעמת, הכלל לפיו "שווא הבא אחרי תנועה גדולה, נע" לא חל, כמו במגילת רות א ח:

לְכַנָּה שִׁבְנָה

³ פרשת שלח: וַיִּאָּרְדוּ אֲפִים וְרִבְחֶסֶד נָשָׂא עָזָן וַפֶּשַׁע וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶּקֶד עָזָן אַבּוֹת עַל-בָּנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים:
פרשת כי-תשא: נָשָׂא עָזָן וַפֶּשַׁע וְחִטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶּקֶד | עָזָן אַבּוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בָּנֵי בָנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים:

טו כג וְהִלָּאָה: השווא בלמ"ד נח על אף שקודם לו תנועה גדולה, ראה הערה לעיל יד ב
טו כד נֶעְשְׂתָה: לקוראים תי"ו רפויה כשי"ן שמאלית, השי"ן בשוא נח ויש להיזהר מהבלעת אות
טו כה עַל-שִׁגְגָתָם: גימ"ל ראשונה בשווא נח, על אף הקושי

טו כח בְּחֻטְאָה: הה"א לא במפיק

טו לא הַכִּרְתָּ | תִּכְרֶת: פסק בין התיבות, יש לעצור מעט בקריאתן. עֲזָנָה בָּה: במילה הראשונה הה"א
ללא מפיק, לכן במילה השנייה הבי"ת רפויה. עם זאת, אין טעם נסוג אחר
טו לח וְנִתְּנוּ: במדויקים, הטעמה משנית בנו"ן הראשונה במרכא ולא בגעיא
טז לט וְלֹא-תִתְּרוּ: גרש ללא אזלא (קדמא)

הפטרת שלח ביהושע ב:

א יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון המילים מוקפות יְהוֹשֻׁעַ- לא במונח אלא מוקף. שְׁנַיִם-אֲנָשִׁים: המילים מוקפות
שְׁנַיִם- לא בקדמא. וַיֵּלְכוּ: ההטעמה הנכונה היא קדמא ואזלא לא פזר. בֵּית-אִשָּׁה: מוקף, בֵּית- לא
במונח

ב וַיֵּאמֶר: יו"ד בצירי והמ"ם בפתח

ה אָנָּה: הטעם באל"ף מלעיל לעומת זאת בלשון תחנונים הטעם בנו"ן מלרע והיא דגושה (בכתיב אל"ף
ובכתיב ה"א)

ו הָעֵלֶתָם: העמדה קלה בה"א ובמלעיל

ז הַמַּעֲבָרוֹת: העי"ן בשווא נח והבי"ת אחריה בשווא נע

ח יִשְׁכְּבוּן: במלרע

יא וַיָּמָס: המ"ם דגושה ומוטעמת

יב הַשִּׁבְעִי-נָא: העמדה קלה בשי"ן, הבי"ת בשווא נע אך ההטעמה בנו"ן (קצת לא נוח לקריאה).

יד וַיֵּאמְרוּ: טעם נסוג אחר ליר"ד והמ"ם בשווא נע

טז הָהִרָה לָכוּ: דגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק. שׁוּב: השי"ן בחולם

יז נִקְיָם: הקו"ף בחירק חסר והי"ד אחריה אף היא בחירק ומודגשת בדגש חזק. אין לקרוא 'נקיאים' וכן

הדבר לאורך כל הפרק. הַשִּׁבְעָתָנוּ: העי"ן בשווא נח

יט תִּהְיֶה-בּוֹ: העמדה קלה בתי"ו ודגש חזק בבי"ת מדין דחיק

כב וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: טעם נסוג אחר ליר"ד, והשי"ן בשוא נע. עַד-שָׁבוּ: הטעם בשי"ן, מלעיל לשון שיבה,
הקורא מלרע עובר ללשון שבי⁴

ראשון של קרח:

טז ג בִּי כָל-הָעֵדָה: טעם מהפך בתיבה בִּי בלבד, הכ"ף במילה כָּל רפויה כדין בגדכפ"ת אחרי
מילה המסתיימת בהברה פתוחה וטעם מחבר. יש לשים לב במקומות אחרים⁵

טז ד תִּתְּנָשְׂאוּ: שי"ן שמאלית בשווא נע, אחרת זה משנה את המשמעות

⁴ השווה לפרשת שכם בראשית לד כט שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ הטעם בבי"ת.

⁵ בקטע "בית יעקב" הנאמר ע"י עדות המזרח והמערב לפני שיר של יום אומרים פסוק ממיכה ד ה: בִּי כָל-הָעַמִּים ושם
כָּל בכ"ף דגושה, ויש טועים בזה, גם סידורים.

יג ה וְאֶל-כָּל-עֲדָתוֹ: הַעֲמִדָה קֹלָה בְּאֶל־ף

טז ז וּתְנֵנוּ בְּהֵן | אֵשׁ: וּתְנֵנוּ בְּמוֹנָח וְלֹא בְּמִקֵּף

טז ט הַמִּעֵט: הַמִּמָּה רְפוּיָה לֵלָא דָּגֵשׁ וּבִשְׂוֹא נַח, כֵּן הַדְּבָר גַּם בְּהַמְשָׁךְ. וְכֵן הוֹסֵבֵר לַעֲלִיל יֵג יֵט

טז יֵא תְלִינּוּ: דָּגֵשׁ חֲזָק בְּלִמָּד, מִלְשׁוֹן תְּלוּנָה וְלֹא לִינָה, שֶׁאֵז אֵין דָּגֵשׁ וְהַתִּי"ו קְמוּצָה

יג כה מקץ ארבעים יום:

ראב"ע: יש מקץ שהוא 'תחלה', ויש - סוף. ויתכן להיות ראש הארבעים.

בפירוש ר' שמואל מוטט פירש את דברי ראב"ע

כלומר חלת מקץ במקום הזה מתפרשת לשניה שאלו המדנלי

לשוק הארבעים או בראש הארבעים והוא דעת ר"ל
שאמרו במשנת פריית כפרק ז' כ"ט כמין שלח
משה ע"ה מדנליס הריא' סיון ושלשים תמוז דתמוז
דהיא שאל עבדיו עבדוה ותשעה באב הרי א'
ארבעים יום והם באלו בתחלת הלילה ומקנת היום
ככלו ונכו נכיה של חנס והש' קבע להם נכיה
לדורות כשאמר להם כמספר הימים אשר תריתם
הרב משולם ראטה ז"ל בספר מבשר עזרא מפנה לדברי ראב"ע בפרשת ראה.

ועי' ראב"ע פ' שלח פסוק מקץ ארבעים יום, ופ' ראה מקץ שבע שנים תעשה כמטה,
שם כתב "בתחלת השנה כאשר פירשתי", כוונתו למ"ש בפ' משפטים בפ' הארוך
כי בפ' הקצר לא דבר בזה, ומזה נראה כי הפ' הקצר אינו נמשך עם הפ' הגדול
על ספר דברים ושלשת החומשים.

יג כב וְחִבְרוֹן שִׁבְעַת שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֶעַן מִצְרַיִם:

א"ע פ' שלח י"ג כ"ב צִוְּנוּ מִצְרַיִם "שם מדינה סמוכה אל מצרים, וכן מבית להם
יהודה" ופ' חוקת כ"א כ"ח ער מואב, שם "מקום סמוך כמו מבית לחם יהודה"
וברות א' א' "מ"ם מבית להם יהודה מושך עצמו ואחר עמו, בעבור כי שם מקום
לא יסמך". ר"ל כאילו נאמר מבית לחם מיהודה. ואולי כן פירשו חז"ל לפני צוען
מצרים — לפני צוען, לפני מצרים. ולכך הוציאו הכתוב מפשוטו בכתובות דף קי"ג
ע"א וסוטה ל"ד ע"ב. דלכאורה קשה דילמא מדינת מצרים נבנתה קודם חברון,
רק עיר צוען נבנתה אח"כ, רק הכרח לומר שלא יתכן סמיכות מקום וכו'. וסותר
הראב"ע בזה עצמו וכ"כ בצחות ל"ה ע"ב "ודע כי שם העצם שלא יסמך אז הוא
בן אדם, כי מצאנו מבית לחם יהודה". ר"ל כי רק שם אדם לא יסמך, שמצאנו שם
מקום בא בסמיכות. וכ"כ בספר השם דף ד' ע"א "ואם יטען טוען הנה מבית לחם
יהודה, תשובה שבית לחם יהודה אינו שם עצם שיורה על שם אדם רק הוא שם
מקום. והנה הכניסו ה"א הדעת ע"ש מקום ולא ע"ש אדם כמו וזבח וצלמנע בקרקור;
ויפקדם בטלאים", וכ"כ במאזנים דף מ"ג ע"א "ולא מצאנו שם אדם נסמך לכן
(נראה שצ"ל אכן) א"ה: הגהה זו אינה נכונה, לכן בראב"ע רגיל במשמע של 'אבל'.

נמצא מקום כמו מבית לחם יהודה, וכן נכנס ה"א הידיעה ע"ש

נזבח וצלמנע בקרקר, כי פתחות הבי"ת תורה על הא הידיעה". ועי' לעיל בד' התוס'
 יומא כ"ב בטלאים "שם מקום לפי הפשט". ושפת יתר סי' פ"ה השיג על דונש
 שכתב כי שמות העצם יתכנו לבוא בסמיכות ובה"א הידיעה וכתב עליו "וזה טעות
 גדולה, כי לא נמצא כזה בכל המקרא, ועדיו עדי שקר, כי הלכנו אינו שם חי
 ובני היצהר הוא זית". והמפרש על שפ"י אות י' כתב "כי הוא כמו יער לבנון,
 ומוסב על א"י או ירושלים, כי בו יער לבנון ונקרא על שמו" אבל באמת כונת
 ראב"ע לומר כי שם מקום יתכן לבוא בה"א הידיעה כמו בקרקר בטלאים, ורק שם
 אדם לא יבוא לעולם בידיעה. וכן אמר בתחלת דבריו שם בשפת יתר "ויאמר הגאון
 כי שמות מקום לא יסמכו ור"א אמר כי יסמכו ויודעו, ואמר שיתכן לומר.
 גם מה שציין המפרש לשפת יתר על מלת הלבנון (יחזקאל י"ז ג'), לא ידעתי למה
 הביא ממרחק לחמו, הלא כתוב הוא בתורה ר"פ ואתחנן. ועל ראית דונש מבני
 היצהר שהוא שם אדם, השיג הראב"ע כי הוא שמן זית. וכ"כ בפ"י לזכריה ד' י"ד
 שמוסב על זרובבל ויהושע בן יהוצדק שנמשחו בשמן המשחה, זה למלוכה וזה
 לכהונה, ועי' הרד"ק שם, אבל תמוה לי דהא שמן המשחה כבר נגזר בימי יאשי' ולא
 הי' עוד בבית שני כדאיתא בכ"מ. ורש"י פירש "קרן כהונה ומלכות הנמשחים בשמן
 המשחה". ולשון זה נוכל לפרש על בית שלישי לימות המשיח כמ"ש בזכריה ג' ח'
 הנני מביא את עבדי צמת, שפירשו רוב המפרשים שקאי על משיח שהוא מזרע
 זרובבל, וראב"ע חזר בו כאן ממ"ש בפ' תשא בפיה"א כי גם מלכי בית דוד לא
 ימשיחו בשמן המשחה ואצל שלמה הוראת שעה היתה

יג לא **קִי־חֶזֶק הוּא מִמֶּנּוּ**: ידועים דברי רש"י כאן. הרב משולם ראטה בספר מבשר עזרא
 העיר על דברי חז"ל על מקרא זה.

הוא ממנו, עי' ערכין דף ט"ו ע"ב תוס' ד"ה אל תקרי ממנו אלא ממנו, פירוש
 אל וכו', (והגיה בש"מ "י"מ אל" ותיבת "פירוש" נמחק) אלא ולא נס ליחה (והוסיף
 ע"ז בש"מ וכן גבי אליעזר עבד אברהם, אנשים אשר אתו אין כתיב", עכ"ל). ודבריו
 כחידה סתומה. אך יובן עפ"ד הגמ' ב"מ דף פ"ו ע"ב וברש"י שם, ורחצו רגליכם
 והשענו תחת העץ, שלא יכניס ע"ז לתוך ביתו, שהערביים רגילים להשתחוות
 לאבק רגליהם, והם נדמו לו כערביים. (ובהגהות יעב"ץ כתב, אבק ועפר הארץ
 שממנו נוצרו ואליו ישובו). ובב"ר פ' נ' סי' ד' (וביפ"ת שם כתב, והנה הרא"ם ז"ל
 בקש לתת טעם לעבודה גרועה כזו, ובאמת אין לנו לבקש טעם ודעת במעשי הכסילים,
 אבל אפשר לומר שהם חשבו אשר ההצלחות הומניות אינן אלא מהשתדלות האנושית,
 ע"ד כחי ועוצם ידי וכו', ולפי שעיקר ההשתדלות ברגלים ללכת בימים ובמדבריות,
 ממוצא וממערב, לכן היו משתחווים לאבק שברגליהם, שהיו מיתסים כל הצלחתם
 לאבק העולה ברגליהם במרוצתם ולהשתדלותם, אבל באמת זה כפירה גמורה, כי
 הכל בידי שמים, ומה' מצעדי גבר כוננו, עכ"ל ודפח"ת). ועי' פ"י רמב"ן פ' חיי
 בפסוק ויבא האיש הביתה, "אליעזר הוא האיש הבא וכו', ונתן מים לרחוץ הרגלים.
 רגלי אליעזר ורגלי האנשים אשר אתו כי רחוק הוא שיהי' אליעזר הוא הנותן מים

לרחוק רגליו ורגלי אנשיו וכו' יעי"ש שהאריך להביא ראיות לכיוצא בזה שהרגיש בדוחק ביאורו דסכינא חריפא מפסקא לקראי, רישא מוסב דווקא על אליעזר וסיפא על לבן. אולם לפי דברי התוס' כפי גירסת סמ"ק א"ש דפירוש הפסוק הוא שאליעזר רחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו, כלומר אנשי ביתו של לבן, לפי שלבן אמר מקודם ואנכי פניתי הבית מטנופת של ע"ז, כמו שדרשו בב"ר פ' ס' ס' ו' ואדר"נ פ"ת, ועדיין חשש אליעזר לאבק שברגליהם של לבן ושל אנשי ביתו כי אולי נתפשטה עבודת הערביים גם אצל הארמיים, ולכן אמר המדרש אשר אתו אין כתיב, כלומר אל תפרש אשר אתו מוסב על אליעזר אלא אשר אתו את לבן, ואף כי במדרשים שלנו ליתא מאמר זה, בלי ספק ה' כן לפני התוס', ומזה הביאו ראיה

כמו מדברי הספרי, כי אל תקרי אינו מגיה הפסוק אלא מפרשו באופן אחר. א"ה: גם הרש"ש מסכת כתובות דף לח עמוד ב' אומר יסוד זה "מפרשו בלשון אחר": אדרבה בתולה לגז"ש שהרי אני קורא בה נערה⁶ אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁה (שמות כב, טו). כן העתיקו התוס' ביבמות (נט) ד"ה הא וכו' מ' מלשון רש"י כאן: שם ארנב"י קרי ביה אשר לא ארוסה. נ"ל דקרי ביה ר"ל פרש בו (וכמו שפי' הרז"ה ביסד"נ שער הכינויים אות י"ט על הא דערכין אל תקרי ממנו אלא ממנו ע"ש ובהגה"ה דמ"ש בפ' שלח) היינו דאורשה איננה לשון עבר ושב הריש לקמן מחמת הפסק מאמר ולכן הוא מלעיל. אלא הוא בינוני ונקראהו מלרע:

הרמב"ם במו"נ פמ"ג לח"ג כתב כי אל תקרי הוא ע"ד מליצת השיר, ועי' בשל"ה ובמקו"ח פ' אמור בשם ר' מאישתרי ווידאל ובע"י ברכות דף י' ע"ב בשם הרשב"א גבי א"ת גויך אלא גאיך ג"כ שר"ל אל תפרש כד' התוס' הנ"ל בערכין. ובב"ר פ' ס"ט ס' ז' ויקץ יעקב משנתו אמר ר' יוחנן ממשנתו, והוא ג"כ כדרך אל תקרי, אבל חסר מ"ם משרת כמו שכתב הראב"ע על הדרש "בכל". וי"ל ע"פ דברי הרמב"ם בהלי' דעות ובח' פרקים. וצל"ע בתשו' מאיר נתיבים בשלחן אבע"ז בסק"ג לענין ממנו.

מ"ע אב' כתב: היוסיפון לרומיים בספרו הרביעי פ"ח ובספרו השני נגד אפיון, בענין אלקים לא תקלל, כחכמינו ביאורו במכילתא אזהרה לברכת ה' ולקללת הריין, הוא פילון היהודי (ידידיה האלכסנדרוני) בספרו המונרכיה דף תרפו, פתר אותו על אלהי העמים, כמו שתרגמוהו השבעים, והוא, ידידיה, נתן בו טעם, כי בהקניטך את המשתתחה לאל אחר בקללתך גם הוא יבא לידי רוגז וישית בנפשו פיהו. גם היוסיפון וכו' (כנ"ל) פתר את הפסוק הנזכר כמוהו, ואלו דבריו שם: הנה אין לנו לשים לב אל תורות האר העמים. כי שמירת תורתנו הוא דבר שנתחייבנו בו, אך לא לבנות תורות זולתנו. אדרבה הוזהרנו מלקלל יראתם בהיותה מתוארת אלוה ע"כ. וזה הוא אמנם מוסר אשר המשכילים יתנו אליו הכתוב לאסמכתא, בראותם כי טוב להחריש מן הדבור המסוכן, והביטו אחרי משה, כמליצתם ז"ל שזכר המורה ח"א פ"ד אשר בדעה והשכל אמר, הן נזבח את תוע"מ לעי' ולי"ס. (ואתה פה עמוד קורא יקר ואשמיעך דבר אשר תשית אליו לבך, וזה כי היוסיפון וכו'. — ועי'

⁶ יש כאן עירוב לשון, בפרשת משפטים כתוב בתולה ולא כתוב נערה, ובפרשת אונס דברים כב כח נער בתולה אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁה

כלי חמדה ח"ט צד 71 אגרת י"א.

א"ה: כמדומה שדברים מוזרים אלה נאמרו רק לתרעומת הגויים והמינים.

הלוא תלמוד ערוך הוא בידינו בבלי סנהדרין סג ב

אמר רב נחמן: כל ליענותא אסירא, חוץ מליענותא דעבודה זרה, דשריא. דכתיב פָּרַע בַּל קָרַס נָבוּ (ישעיהו מו, א) קָרַסוּ קָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מִלֵּט מִשָּׂא (ישעיהו מו, ב) וכתיב דברו⁷ לַעֲגֹלוֹת בֵּית אֲנֹן יִגְוְרוּ שָׁכֵן שְׁמֶרֶן כִּי אָבֵל עָלָיו עָמָו וְכַמְרִי עָלָיו יִגְלוּ עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ (הושע י, ה), אל תקרי כבודו אלא כבדו.

יד ג **שוב מצרימה:** הרב משולם ראטה מביא את ראב"ע ומעיר עליו.

פ' שלח שוב מצרימה "שם הפועל כמו לא תוסיף קום, ומלך אלקום עמו". וסותר לפירושו במשלי ל', ע"י לעיל.

יד ט הרב משולם ראטה

הרמב"ן פ' שלח י"ד ט' "צלם מעליהם" הביא ראב"ע גירסא משונה. וכן בבראשית מ"ח ט"ז.

יד יט **ממצרים ועד־הנה:** הרב משולם ראטה מביא בספרו מבשר עזרא את דברי ראב"ע ודן בהם

א"ע פ' שלח ממצרים ועד הנה "עד המקום הזה או מיום שיצאו ממצרים ועד זה היום, כי יש הנה שם המקום כמו באו הנה הלילה (יהושע ב'), ויש סימן זמן כמו ולא ראיתיו עד הנה (בראש' מ"ד כ"ח), וכבר פירשתי". ובפ' ויגש לא פירש א"ע כלום ברקרוק מלת הנה. ואפשר כתב זה בשיטה אחרת לס' בראשית. ואולי י"ל כי כונתו למ"ש בפ' ויגש אך טורף טורף "והעד כי לא ראיתיו עד הנה", ר"ל אחר כי טורף טורף וכבר מת מה רבותא שלא ראה אותו עד היום, לכן פירש שלא ראה בעיניו כי טורף, אך יש לו עד ראיה ע"ז כי לא ראה אותו מעת שהלך ממנו עד היום. — ובכל אופן יש לתמוה על הראב"ע למה הביא ראיה לפירוש מלת הנה על סימן המקום מס' יהושע "באו הנה הלילה", ולא הביא מהכתוב בתורה במקום הזה בעצמו שהביא על סימן הזמן, בפ' ויגש אמר ב' פעמים על סימן המקום (מ"ה ח') מכרתם אותי הנה וכו' ולא אתם שלחתם אותי הנה. —

טו לח **ועשו להם ציצת** ראב"ע: יתכן על שני פירושים: האחד - שיעשו ציצית - כמו "בעיצת ראשי" (יח' ח,ג), והם החוטים היוצאים שאינם ארוגים. על כנפי בגדיהם - על כל בגד, חלוק או מכנסים, כי אם תחלקוהו הנו כדמות כנף. פתיל תכלת - על ציצית. וטעם תכלת - בעבור שהוא כעין השמים.

פירוש זה מנוגד לחז"ל. בפסוק הבא מביא ראב"ע פירוש המתאים להלכה: והפירוש השני - כאשר העתיקו אבותינו ז"ל (ראה ספ"ב קטו). ובעבור שיש עדים נאמנים על הפירוש השני, בטל הראשון. והם העתיקו (שם), כי זאת המצוה עם בגד שיש לו ארבע כנפים. פירוש זה מביא הרב משולם ראטה בספר מבשר עזרא.

⁷ הפסוק שלפניו פותח במילה דברו.

פ' שלח ט"ז ל"ט "והפרוש השני כאשר העתיקו חז"ל, ובעבור שיש עדים נאמנים על הפירוש השני בטל הראשון". וכצ"ל בפיה"ק פ' משפטים בפ' על משענתו (שיש שם ט"ס). ועי' לעיל. וכ"כ פ' בא לטוטפות ופ' תשא סמים ולבונה. —

טו לח ונתנו על-ציצת הכנף פתיל תכלת: יעקב עציון בא לידי ביטוי שבת בשבתו שלח עה בסיום פרשתנו מצווה התורה: "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת" – ומבאר רש"י מהי התכלת: "צבע ירוק של חלזון".

דובר העברית של ימינו כנראה יתמה – מדוע בוחר רש"י לכנות את צבע התכלת דווקא בשם "ירוק"?

ואכן, לא רק רש"י מתייחס לתכלת כירוק – אלא כך נפסק מפורשות בשולחן ערוך (הלכות נידה, סימן קפח): "ואין טהור אלא מראה לבן, וכן מראה ירוק, אפילו כמראה השעוה או הזהב, וכל שכן הירוק ככרתי או כעשבים (וכן מראה שקורין בלוי"א בכלל ירוק הוא)".

אין ענייננו כאן בפרטי ההלכות, אלא רק בעובדה שהרמ"א קובע שהצבע בלוי"א, היינו הכחול המוכר לנו (blue), קרוי ירוק במקורותינו.

בלשון חכמינו היו ארבעה צבעים מרכזיים: שחור, לבן, אדום וירוק – והירוק כלל גם את הצהוב, הכתום, הכחול והתכלת של ימינו. למשל, לא פעם תינוק נולד וגופו בימיו הראשונים צהבהב במקצת⁸ – אך בלשון התוספתא (שבת טו ח) הוא נקרא ירוק. כך אומר ר' נתן⁹: "כשהייתי במזגת של קפוטקיא היתה שם אשה אחת שהיתה יולדת זכרים... הביאתו לפני, ראיתיו שהוא ירוק. נסתכלתי בו ולא מצאתי בו דם ברית...". יתרה מכך, לדברי הרא"ש בהלכותיו¹⁰ – סתם ירוק בלשון חז"ל הוא לא הירוק שלנו (והוא הנקרא "ירוק ככרתי", green), אלא צהוב או כתום: "מכאן משמע דירוק סתם הוא צבע הדומה לחלמון של ביצה או לזהב, הנוטה למראה אדמומית". הרא"ש נסמך בין השאר על לשון ספר תהלים "כְּנֶפֶי יוֹנָה נְחֻפָּה בַּכָּסָף וּבְאַבְרֹתֶיהָ בִּירֶקֶת חֲרוֹץ (תהלים סח, יד)", שממנו עולה שהירקרק הוא צבע הזהב, המכונה במקרא גם בשם חרוץ.

א"ה: בתלמוד בבלי יומא מד ב מגויים שבעה זהבים, חרוץ אינו אחד מהם.

הן הכתום והן הכחול חודשו במשמעותם העכשווית בתקופתנו אנו, על ידי זאב יעבץ. יעבץ הציע לקרוא לצבע התכלת בשם כחול, ואילו לצבע החלמון ביקש לקרוא כְּתָם, שכן במקרא פירושו זהב או צבע הזהב (כך לדוגמה באיכה ד א: "אֵיכָה יַעֲזֹב זָהָב יִשְׁנָא הַפֶּתַח הַטּוֹב"). כוונת יעבץ הייתה לקרוא לצבע הקרוי בפיו צהוב (yellow) בשם כתום, שכן השם צהוב עצמו "נוטה יותר לצבע אדום" – אך עם הזמן הכתום נצבע דווקא בצבע התפוז המוכר לנו (orange).

הירוק אפוא שינה את טבעו במשך השנים, וכמוהו גם הצהוב – אך התכלת, כך נראה, נשארה בתוקפה, והיא עודנה דומה לים, הדומה לרקיע, הדומה לכיסא הכבוד.

הפטרת שלח

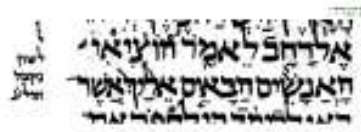
יהושע ג ב הוֹצִיָא המילה מוטעמת מלעיל כשאר ציווי נקבה בהפעיל. התלישא המסומנת בה"א אינה מראה על מקום ההטעמה. כל זה ידוע מכבר.

⁸ הביטוי צהבהב במקצת סותר את עצמו לפי הפירוש ירקרק – ירוק שבירוקים

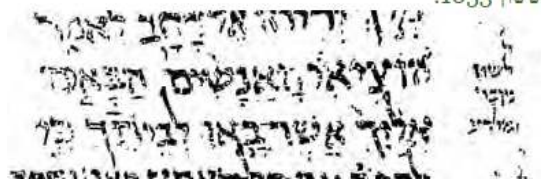
⁹ מובא גם בתלמוד בבלי שבת קלד א.

¹⁰ נדה פרק ב ד.

לשון המסורה הקטנה של כתר ארם צובה: ל' לשון נקבה מלעל. כלומר ל[ית] מילה זו אינה מופיעה עוד במקרא כשהיא מוטעמת מלעיל בלשון נקבה.

אותה לשון בכ"י לנינגרד

ששון 1053:

בכתב יד ששון

כמעט אותה לשון אלא שמצוין "ומלרע".

היה נוח לפטור את העניין בתלייה בטעות סופר, כיון שהלשון הוא ממש לשון לנינגרד, אלא שבלנינגרד ומלע' [=ומלעיל], כאן כתוב ומלרע. כנראה איננו רשאים לומר כן. פרופ' ישראל ייבין בספר כתר ארם צובה ניקודו וטעמיו עמ' 234 בתוך הפסקה העוסקת ב"סימון כפול של טעמים בתיבה שטעמה מלעיל":

ת-ג: הוֹצִיאִי (יהו' ב.ג.; מס-ק: מלעל; ל הוֹצִיאִי; מס-ק ל: ל לשון נקבה ומלע'; ק מטושטש; שו הוֹצִיאִי; מס-ק שו: ל לשון נקבה ומלרע), וּמֵאֲסִתִּי (שו מל-ב כנז).

כפי הנראה המסרן של כ"י ששון סבר שמילה זו מלרע כשאר המקומות המקרא, אבל לשון נקבה הוא רק כאן.

המקומות שבהם מופיעה המילה הוציאי בתוספת אותיות שימוש או בלעדיהן

1. שמות טז לב: אֲשֶׁר הָאֲכֹלְתִי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
2. ויקרא כג מג: הוֹשַׁבְתִּי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:
3. ספר יהושע פרק ב פסוק ג: הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיךְ אֲשֶׁר-בָּאוּ לְבִיתִיךָ
4. ירמיהו ז כב: כִּי לֹא-דִבַּרְתִּי אֶת-אֲבוֹתֶיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
5. ירמיהו יא ד: אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת-אֲבוֹתֶיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
6. ירמיהו לד יג: אֲנֹכִי בָרַתִּי בְרִית אֶת-אֲבוֹתֶיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
7. יחזקאל כ מא: בְּרִית נִחַחַ אֶרְצָה אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן-הָעַמִּים

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים

<https://ff771febc5bf6a14/irdv/search#/0/u/ca/mail/com.google.mail/>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺